

УДК 808.53:81'322.5:159.937.7

Федорів Я. Р.

ПЕРЕДУМОВИ МОДЕЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ДИСКУРСУ В КОНТЕКСТІ ЗВУКО-СМАКОВОЇ СИНЕСТЕЗІЇ

У статті розглянуто передумови мовленнєвого впливу на аудиторію з урахуванням явища взаємного стимулювання чи гальмування роботи органів чуттів. Враховуючи цей феномен під час аналізу рецептивної та продуктивної діяльності органа смаку і водночас мовлення – язика, можна говорити про звуко-смакову синестезію як результат взаємозв'язку між відповідними артикуляторними та смаковими зонами, а отже, припустити можливість цілеспрямованого конструювання публічного дискурсу відповідно до механізмів породження сенсорних асоціацій.

Ключові слова: публічне мовлення, синестезія, сенсорні асоціації, семантика.

Особливості сприйняття мовленнєвого сигналу і ймовірних / очікуваних / бажаних реакцій на нього тривалий час перебувають у полі зору дослідників мовленнєвої комунікації, ініціюючи вузькофахові й міждисциплінарні студії у цій галузі. Зокрема, особливої актуальності набувають дослідження питань мовленнєвого впливу в умовах публічної комунікації, коли мовець намагається оволодіти думками, почуттями й волею множинного реципієнта. При цьому, попри певну різноманітність вітчизняної та зарубіжної літератури з означеної проблеми, існує помітний дефіцит у сфері дослідження «додаткових» (за формулюванням А. Сидорова-Дорсо [4]), крос-модальних і нейрокогнітивних (тобто синестетичних) процесів і умов комунікативної взаємодії оратора й аудиторії, коли вплив на одні органи чуттів породжують перцептивні асоціації з іншими (напр., запах – колір або звук – смак). Ми маємо на меті проаналізувати наявні свідчення та з'ясувати особливості такої взаємодії, що в контексті пошуку умов і факторів результативності мовленнєвого впливу на аудиторію зумовлює актуальність нашої розвідки.

Західний досвід синестетичних досліджень висвітлено, зокрема, у працях Річарда Ситовіка і Дейвіда Іглмана (Richard Cytowic, David Eagleman), які привернули увагу науковців до явища синестезії і на підставі результатів кількадесятилітнього експериментального вивчення взаємозв'язків між сенсорними відчуттями, емоційними імпульсами та когнітивними стратегіями довели, що сприйняття є мультисенсорним, попри те, що для більшості людей його багатовимірність виходить за межі усвідомлення [6].

При цьому традиційно синестетичну здібність / здатність розглядали як унікальну суб'єктивну рису окремих індивідів, загальна кіль-

кість яких не перевищує чверті або й меншої частини людства. Проте Джулія Сімнер (Julia Simner) на підставі власних лабораторних досліджень та інших споріднених розвідок виступила зі спростуваннями такого вузького погляду на кількість синестетиків, стверджуючи, що *всі* (курсив автора. – Я. Ф.) люди переживають систематичні, здатні до виявлення, іноді генетично успадковані крос-модальні явища у сфері відчуттів [9].

На противагу узвичаєному уявленню щодо винятково перцептивної природи синестезії, більш скрупульозні дослідження свідчать, що синестезія може бути водночас перцептивною і когнітивною [7]. Це явище не є суто одновекторним, але може виявлятися в прямому й зворотному напрямках, а з емоційно-інтелектуальним розвитком індивідів ставати більш контрольованим [5].

В основі синестезії лежать об'єктивні, на сьогодні ще не достатньо вивчені властивості агентів, що впливають на людину [2]. А при цьому, згідно з твердженням А. Р. Лурії, «явища взаємного стимулювання чи взаємного гальмування роботи органів чуттів зумовлюють великий практичний інтерес в ситуаціях, де виникає необхідність штучно стимулювати або пригнічувати їхню чутливість». Екстраполюючи це міркування на комунікативну сферу і зосереджуючи увагу на аналізі рецептивної та продуктивної діяльності анатомічно того самого органа – язика, можемо говорити про звуко-смакову синестезію як явище взаємодії між відповідними смаковими й артикуляторними зонами, припускаючи, що перцептивні звукові відчуття можуть індукувати смакові (чи навпаки) і в такий спосіб імпліцитно впливати на емоційні та когнітивні процеси реципієнта.

Наукові експерименти показують, що випадки звуко-смакової або смако-звукової синестезії, порівняно з іншими видами, реєструються нечасто. Зокрема, згідно з дослідженням каліфорнійського вченого Сін Дея (Sean Day), який опитав 738 спеціально відібраних респондентів, 72 % з яких становили жінки і 28 % – чоловіки, сумарна частота звуко-смакової або смако-звукової синестезії не перевищує 6,4 %:

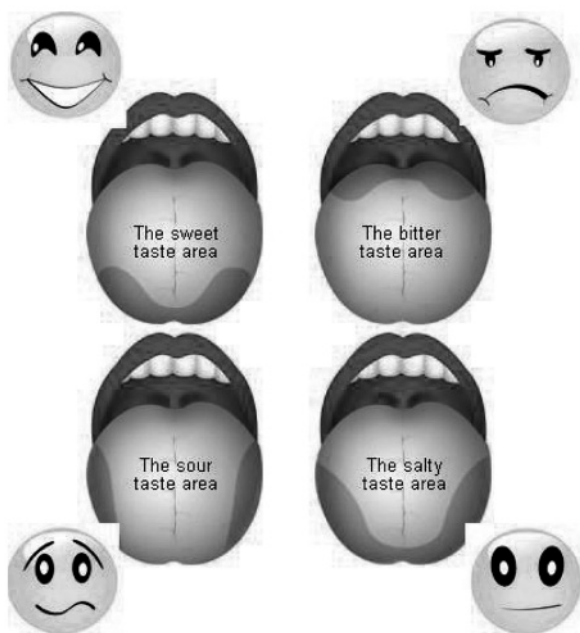

Рис. 1. Базові емотікони VS смакові зони язика

Таблиця 1. Відносна частота різних видів синестезії (скороч. цит. за [6])

Асоційовані відчуття	Частота (%)
Звук – смак	6,20
Музична нота – смак	0,10
Смак – звук	0,10

Для порівняння, графемно-кольорова синестезія становить 66,5 %, тобто трапляється більш ніж у десять разів частіше [там само].

Наявні свідчення асоціативного зв'язку між звуком і смаком достатньо показові, щоб сподіватися на продуктивні результати подальших детальніших досліджень у цій галузі. Наприклад, характерний опис звуко-смакової синестезії наводить О. Р. Лурія у праці «Маленькая книжка о большой памяти» (1968), де респондент відчуває не лише смак, а й вагу слова [3]. Ще один приклад звуко-смакових асоціацій наводить Дж. І. Веннертон (James I. Wannerton), який відчуває виразні, іноді досить яскраві смаки навколишніх звуків і деяких музичних інструментів. Він повідомляє також про відчуття текстури і температури більш ніж половини слів, які він

чує, читає або артикулює через внутрішнє мовлення [10].

Логічно припустити, що дослідження внутрішніх суб'єктивних станів людини та механізмів поєднання різних асоціацій, які базуються на здатності людини одночасно переживати враження, одержані від кількох органів чуття, можуть мати практичний вихід у сферу мовленнєвого впливу на реципієнта. А саме: можна сподіватися на цікаві результати дослідження взаємозв'язку між вербально вираженими чи асоціативно запрограмованими смаками й відповідними емоціями. З метою унаочнення цієї гіпотези на рис. 1 наведено традиційну схему смакової «картографії» язика, на яку накладено емотікони, або смайлики, де конкретні форми «усмішок» (базова емоція), на нашу думку, доволі однозначно корелюють із зовнішніми контурами смакових зон язика і можуть асоціюватися з відповідними смаковими відчуттями.

Доречною в цьому контексті буде також ілюстрація «смакової мапи» сучасних кіножанрів (рис. 2), на якій продемонстровано суб'єктивні сенсорно-когнітивні асоціації.

Рис. 2. «Смакова мапа» кіножанрів

Як зазначає Н. Львович, можна теоретично припустити існування синестетично організованої парадигми мовленнєво-емоційного програмування, де одиниці мовлення слугують умовними стимулами, а відповідні синестетичні образи представляють умовні реакції [8]. Звідси випливає, що усне чи письмове повідомлення можна будувати цілеспрямовано, з урахуванням існування, за В. М. Івановським, асоціативного взаємозв'язку між «реальними сприйняттями та суб'єктивними, ідеальними відчуттями» [1].

На нашу думку, наявні ще не вивчені механізми породження звуко-смакових асоціацій, а отже — складніші типи крос-модальних та сенсорно-емоційних чи сенсорно-когнітивних

явищ, дослідження яких закладе основи цілеспрямованого конструювання публічного дискурсу відповідно до очікуваного перлокутивного ефекту.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. March R. Movie Genres and Taste Maps (and Why They Remind Me of Choosing Waffles or Eggs Benedict for Breakfast) [Електронний ресурс] / R. March Posted on January 26, 2011. — Режим доступу: <http://blog.nanocrowd.com/2011/01/movie-genres-and-taste-maps-and-why.html>. — Назва з екрана.

Список літератури

1. Ивановский В. Н. Ложные вторичные ощущения [Електронний ресурс] / В. Н. Ивановский // Вопросы философии и психологии. — 1893. — С. 94–106. — Режим доступу: <http://www.synaesthesia.ru/Ivanovsky.pdf>. — Назва з екрана.
2. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии [Електронний ресурс] / А. Р. Лурия. — СПб.: Питер, 2006. — С. 106–108. — Режим доступу: <http://www.synaesthesia.ru/luria1.html>. — Назва з екрана.
3. Лурия А. Р. Маленькая книжка о большой памяти [Електронний ресурс] / А. Р. Лурия. — Режим доступу: <http://www.synaesthesia.ru/luria2.html>. — Назва з екрана.
4. Сидоров-Дорсо А. Синестезия — что это? К определению [Електронний ресурс] / Антон Сидоров-Дорсо. — Российское синестетическое общество. — Режим доступу: <http://www.synaesthesia.ru/whatis.html>. — Назва з екрана.
5. Cytowic R. E. Synesthesia : Transition from Implicit to Explicit [Електронний ресурс] / Richard E. Cytowic // The Fourth Annual National Meeting of the American Synesthesia Association, Inc. The University of California Berkeley, 2004. — Режим доступу: <http://www.synesthesia.info/fourthabstracts.html>. — Назва з екрана.
6. Cytowic R. E. Wednesday Is Indigo Blue : Discovering the Brain of Synesthesia / Richard E. Cytowic, D. M. Eagleman. — The MIT Press, 2011. — 320 p.
7. Henik A. When Red is a Number : Neuro-Cognitive Roots of Synesthesia [Електронний ресурс] / A. Henik, Cohen R. Kadosh, Cohen K. Kadosh // The 6th Annual National Conference of the American Synesthesia Association, Inc. The University of South Florida St. Petersburg, January 26–28, 2007. — Режим доступу: <http://www.synesthesia.info/florida.html>. — Назва з екрана.
8. Lvovich N. Synesthesia and Language Embodiment [Електронний ресурс] / Natasha Lvovich // The 6th Annual National Conference of the American Synesthesia Association, Inc. The University of South Florida St. Petersburg, January 26–28, 2007. — Режим доступу: <http://www.synesthesia.info/florida.html>. — Назва з екрана.
9. Simner J. The Synaesthetic Continuum [Електронний ресурс] / Julia Simner // The Eighth Annual National Conference of the American Synesthesia Association, Inc. Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, 2010. — Режим доступу: <http://www.synesthesia.info/vanderbilt.html>. — Назва з екрана.
10. Wannerton J. I. Why Oysters Taste of Chocolate : Living with Lexical-Gustatory Synaesthesia [Електронний ресурс] / James I. Wannerton // The 6th Annual National Conference of the American Synesthesia Association, Inc. The University of South Florida St. Petersburg, January 26–28, 2007. — Режим доступу: <http://www.synesthesia.info/florida.html>. — Назва з екрана.

Ya. Fedoriv

PRECONDITIONS OF PUBLIC SPEECH MODELLING IN THE CONTEXT OF SOUND-TASTE SYNESTHESIA

The article considers preconditions of speech influence on the audience, with the account of the phenomenon of reciprocal stimulation or inhibition of the senses. This feature underlies the analysis of the receptive and productive functions of the tongue, the organ of both taste and speech, which makes it possible to regard the sound-taste synesthesia as a result of interrelation between the articulation and taste zones, and hence to suggest deliberate construction of public discourse according to the mechanisms of inducing sensory associations.

Keywords: public speaking, synesthesia, sensory associations, semantics.

Матеріал надійшов 06.02.2012